

De wreedheid van vergelding

Als kind kreeg ik zware straffen voor futiele overtredingen. De straffen waren vooral zinloos. Zonder enig leerdoel, behoudens afschrikking als dat al een leerdoel is. Het gevolg was stiekem gedrag en een voortdurende angst voor die bestraffing. Als ik in plaats van 6 uur, etenstijd, om 5 over 6 thuis kwam, kreeg ik als straf de hele week binnen blijven. Als kind was ik dol op voetbal en kon ik de tijd vergeten. Ik begon als een neuroot om de tijd te vragen. Ik had zelf nog geen horloge. Het bedierf mijn speelplezier.

Tot mijn 16^e zat ik op scholen waar fraters de scepter zwaaiden. Ik zal 14 of 15 jaar zijn geweest toen in de klas een opleidingsboek voor de vroedvrouw rondging. Er stonden getekende plaatjes in van geslachtsdelen. Als kinderen was het voor ons porno. De hoofdfrater haalde mij uit de klas in de onjuiste veronderstelling dat ik het boek in omloop had gebracht.

Ik werd meegenomen naar een klein kamertje waar een andere frater mij vasthield en de hoofdfrater mij met een lange lat afroste. Ik weet nog de namen van beide fraters.

Er werden toen op school ook straffen uitgedeeld zoals het overschrijven van 40 bladzijden uit het geschiedenisboek.

Ik verklaar voor mijzelf hierdoor mijn affiniteit, misschien wel passie, soms obsessie voor strafrecht en het opleggen van straffen. Ik voel vaak de nodeloze wreedheid van ons strafstelsel, met name van de vrijheidsstraf. Ik kan daarin geen leermoment ontwaren. Aan gedetineerden wordt iedere eigen verantwoordelijkheid ontnomen; ze worden geleefd en komen er hun maatjes tegen uit het criminele circuit waar gedetailleerde uitwisseling plaats vindt die de volgende pakkans moet verkleinen. Dat lukt doorgaans niet omdat het IQ vaak niet toereikend is en zij in meer dan de helft van de gevallen een enkel- of meervoudige stoornis hebben, of de foute huidskleur of geloofsovertuiging. Ze waren al uitgesloten en dat wordt door de vrijheidsstraf nog eens benadrukt. Het zijn nagenoeg allemaal mensen uit de onderlaag van onze samenleving die vanaf hun geboorte al waren uitgesloten van reguliere deelname.

Ik wil twee gevallen vertellen uit ons strafrecht waarin sprake is van nodeloze wreedheid en dat we dat zonder omzien laten gebeuren. In onverschilligheid schuilt het kwaad (en in het prediken van haat tegen (grote) groepen in onze samenleving).

In ons strafrecht wordt ook de wederkerigheid miskend dat we een samenleving hebben die ook criminaliteit creëert.

Eerste geval

Rob werd op 5 september door het hof in Arnhem vrijgesproken in de zaak die bekend staat als de Rosmalense flatmoord, nu de Rosmalense zelfdoding. Hij is op de dag van de dood van zijn partner, 10 april 2000 aangehouden en vervolgens bijna drie maanden in alle beperkingen gehouden. Dat betekent dat hij met niemand contact mocht hebben behalve met zijn advocaat. Hij ontkende de moord op zijn partner waarvan we eigenlijk al jaren weten dat er niets te bekennen viel.

Beperkingen worden opgelegd als wordt gevreesd dat verdachte ook nog in detentie door middel van zijn contacten het opsporingsonderzoek kan beïnvloeden. Maar er viel in deze zaak vanuit de verdachte niets te frustreren; hij kon op geen enkele manier het onderzoek beïnvloeden. Bovendien had Rob geen criminele inborst.

Rob had wel een forse psychiatrische stoornis en last van wanen die bij elk verhoor klip en klaar bleken. Rob zou door deze afzondering verder in verwarring kunnen komen. Hij zou in die toestand makkelijk tot een verklaring kunnen worden gebracht, een bekentenis, die zijn zaak erg veel schade zou hebben berokkend en een verzoek tot herziening onmogelijk. Er zou weliswaar sprake zijn van strijd met de wet die verlangt dat een verklaring in vrijheid wordt afgelegd maar een bekentenis wordt gezien als de koningin van het bewijs. Er zijn meer voorbeelden van valse bekentenissen als gevolg van grote druk die tijdens verhoren is uitgeoefend.

Er is in zijn geval door die beperkingen niet alleen onbehoorlijke druk uitgeoefend. Een juiste strafrechtspleging in dit geval eist dat Rob zou zijn bijgestaan door een psychiatrisch verpleegkundige

die zijn spanningsboog in de gaten houdt en oplet of de druk niet te ver wordt opgevoerd. De kern is dat menselijke waardigheid voorop moet staan en dat overheidsdiensten in hun optreden juist dat zichtbaar moeten maken. Maar wat is wanneer nog menselijke waardigheid?

Wij gaan er vaak gemakshalve van uit dat ons strafrecht humaan is, maar dit is een voorbeeld van nodeloze wreedheid, de ontkenning van de menselijke waardigheid, van zijn mens-zijn. Het is, zeker achteraf, nog eens extra wrang omdat hij op geen enkele wijze afscheid heeft kunnen nemen van zijn grote liefde en de enorme rouw die daarmee gepaard gaat. Hij had dringend behoefte, al was het in detentie, aan naaste familie om zich heen. Toch vinden we het normaal dat bij een vermoeden van een ernstig misdrijf en een 'ontkennende' verdachte reflexmatig alle beperkingen worden opgelegd, zonder af te wegen of dat in dit geval noodzakelijk en/of wenselijk is. Dit is de onverschilligheid die ik hiervoor bedoel.

De beperkingen werden door de rechter opgelegd en door de officier van justitie gevorderd.

Tweede geval

Er is vaak sprake van termijnoverschrijdingen waarbij in zaken de termijn wordt overschreden waarbinnen de rechter eigenlijk de zaak had dienen te hebben behandeld. Onlangs waren er in een zaak kolossale termijnoverschrijdingen waarbij het hof het niettemin nog steeds nodig oordeelde, weliswaar met een beetje korting in verband met die overschrijding, dat de verdachte nog 6 maanden moet gaan zitten. Bovendien werden er nog 4 maanden voorwaardelijk opgelegd met een proeftijd van 2 jaar waarmee "de strafoplegging dienstbaar wordt gemaakt aan het voorkomen van strafbare feiten".

Het ging om twee drugsdelicten waarvan een uit 2014 (invoer van grondstoffen voor de productie van XTC) en een van midden 2015 (weedplantjes). Voor deze feiten werd de verdachte tweemaal in 2015 aangehouden. Bij de rechtbank die verdachte in december 2017 veroordeelde was al sprake van een forse termijnoverschrijding, 13 maanden waaraan het hof er nog eens 33 toevoegde. Vanaf de feiten in 2015 heeft verdachte geen delict meer gepleegd, dus zo'n dikke 7 jaar. Twee keer is sprake van een forse tot zeer forse termijnoverschrijding met een verdachte die sedertdien geen strafbaar feit meer heeft gepleegd. Hoezo moet hem nog een proeftijd worden opgelegd? En er wordt hem na deze kolossale termijnoverschrijdingen nog eens 6 maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd. Je zou het hof willen toeschreeuwen dat als de zaken zo ernstig zijn waarom die dan niet op tijd behandeld.

Nu zal de verdachte zijn bedrijf moeten sluiten om een faillissement te voorkomen. Wat een zinloze wreedheid! Er staan in de uitspraak teveel plichtmatige cliché-opmerkingen. Het hof weet dat niemand de uitspraak leest. Er is geen controle. De openbaarheid van zittingen geeft geen enkele garantie voor rechtvaardige rechtspraak.

Het hof vreest dat als het werkelijk recht doet en zegt dat het inhumaan is na zoveel jaar nog iemand naar het gevang te sturen omdat niet aan de verdachte kan en mag worden tegengeworpen dat er een groot personeelstekort is, het aantal appels sterk zal toenemen met als gevolg nog langere wachttijden. Met andere woorden, het hof beschermt de eigen organisatie en dat heeft niet van doen met rechtspreken.

Straffen gebeurt bij ons vanuit de gedachte dat onrecht moet worden vergolden. Vergelding is echter wreed vanwege zinloosheid en uitsluiting. Volgens het boekje is vergolden het opzettelijk toevoegen van verdiend leed. Lees het nog eens en proef: opzettelijk toevoegen van verdiend leed. Schuld die moet worden uitgeboet. Hoe wreed en zinloos willen we het hebben. En ernstig is de achteloosheid die we met de bestraffing onze medeburgers aandoen. Het doet bijna fysiek pijn. Bovendien is het een loterij geworden wie er nog voor de strafrechter wordt gebracht want tijd voor opsporing is er niet meer en in het oosten van het land werden al 1.500 zaken teruggenomen omdat er geen rechters zijn om die zaken te behandelen. Ook elders in ons land moeten zaken worden teruggenomen omdat er geen rechters zijn.

Ik meen dat vergeving en het opgeven van strijd een bijdrage kan zijn aan een betere omgang met elkaar. Van mensen die de dader vergeven gaat een zekere lichtheid uit dat zij iets hebben gedaan

wat betekenis heeft, voor henzelf, voor de dader en voor de samenleving (zie Mohamedou Ould Slahi: “Vergeving is het enige wapen dat ik heb”, nadat hij 14 jaar ten onrechte onder bizarre omstandigheden gevangen is gehouden in Guantánamo Bay).

De strijd in de rechtszaal kan belangrijk worden weggenomen door niet steeds vast te houden aan bestraffing zodat meer vrijheid ontstaat om de waarheid te spreken en de rechtszaal niet de plek is waar liegen wordt beloond. We hebben een andere bezieling nodig om te weten waarvoor we het doen, samen en niet ieder voor zich waar het slachtoffer en, breder, de samenleving het nakijken heeft.

Natuurlijk kan vergelding niet worden uitgebannen. De zaak van de MH-17 kan niet anders worden benaderd zoals dat ook geldt in de Marengo-zaak met Taghi als hoofdverdachte. Zij hebben zich met hun hele op- en instelling bewust buiten onze rechtsorde opgesteld.

Meer algemeen gezegd ontnemt vergelding de inspiratie en blokkeert ontwikkeling.

Ik weet, ik zeg het hier en daar wat bruut, maar anders wordt het nooit gehoord.

Het is tijd voor een zachte omwenteling (=revolutie): laten we ons (virtueel) vastkleven aan het Paleis van Justitie dat allang had moeten zijn omgedoopt in ‘het Huis van het Recht’, rechtspraak dat tussen de mensen staat in plaats vanuit een Paleis, top-down.

Pieter van der Kruijs
strafrechtadvocaat